

Színházi szemle.

Az évadvégi heteknek egyik újdonsága volt Pirandellonak, a Belvárosi Színházban előadott komédiája, *Az ember, az állat és az erény*. E bohózat az utóbbi években annyira híressé vált szerzőnek igaz, nem tartozik legjáva terméséhez, de mégis jellegzetes és érdekes munka. Hangja és modora durván sikamlós, az egésznek meséje alig több, mint egy rövid Boccaccio-novella, tárgya felől akár valamely francia bohózatíró társas cégnek munkája is lehetne, de — éppen ez a pont az, ahol Pirandello a hasonló színpadi malacságoktól, előnyére különbözik. E borsos vígjáték művészi felépítésében határozottan puritán valami. Nincs szünet a századforduló bohózatainak külsőséges eszközeire, halmozott epizód-alakjaira, banális cafrangjaira, felpitykésztett cico-máira, — itt az író szándéka nyilván az, hogy semmivel se mondjon többet, mint amennyi mondani-
valójához okvetlenül kell. Ez sikerül is neki, kivéve az első felvonást, melyben több alakot és jelenetet cipel színpadra a szerző, mint amennyire a maga művészi célzatához szüksége volna. A másik dolog, amiben a hasonló tárgyú francia léhaságoktól különbözik, az, hogy az írónak nem pusztán nevetető célja van: itt-ott az átlagmorálnak kellemetlenül szabadszájű, de tagadhatatlanul találó vágásokat oszt.

A rendezés e komédiának, komédia voltát nagyon is túlozta. A darab határozottan nyert volna, hogyha a színészek játéka valamivel finomabb. Különösen az első felvonás, — mely különben is a mű leggyöngébb része — érzett túlját-szotnak. A házitanító szerepében Gellért Lajos, a már ismert jó színésznek mutatkozott, de játéka élvezhetőségben rengeteget nyerne, ha le tudna szokni azokról a Rákóczi-úti kirakatrendezőkre emlékeztető mozdulatokról. Titkos Pionának a feleség szerepében nem lett

volna szabad magát annyira rútnak maszkírozni. Kalapot emelünk a színésznőnek hiúságmentessége előtt — úgyis oly kevés színésznőkről mondhatnók ezt el, — de ennyire mennie túlzás volt. Lehet, hogy a rendezés akarta így, de akkor a rendezés tévedett. Ez az asszony ostoba és félszeg, öltözködésében hanyag, de semmiesetre sem rút. Ez ellene volna a darab intencióinak, melyeknek egyik éle odavág, hogy a férjnek inkább kell a csúnya szerető, mint a szép feleség. A rendezés túlzásainak dicséretreméltóan, egyedül Somlai nem ugrott be. Az ő hajóskapitánya markáns módon közönséges volt, aminőnek lennie is kellett, de egyáltalában nem csavarta torzba a komikumot.

Itt az ideje, hogy összefoglaló pillantás alá vessük a lefolyt színházi évadot. Vajjon láttunk-e új stílusterkvéseket, új értékeket felbukkanni akár a külföldi, akár a magyar drámairodalomban?

Ami a bemutatott idegen darabokat illeti, figyelmünket leginkább azok a művek kapták meg, és talán a jövő fejlődésre is azok mutatnak a leghatározottabban, amelyek az utolsó negyven-ötven esztendőnek drámái sablonjával szemben, bizonyos nemes egyszerűséget mutatnak. A felépítés apparátusának megcsökkentése, szélesre terített miliő-ábrázolás helyett szinte csak maga a mondanivalónak centruma, aprólékos indokolás helyett csupán a lényeg, a lelki történet. Ebbe a dráma-csoportba tartoztak a bemutatott idegen szerzők közül Currel (*Az új bálvány*), Géraldy (*Szeretni...*), Pirandello (*A becsületeség öröme*) és Vildrac („*Kitartás*“) darabjai. Jellemző, hogy az élénk színpadi hatások nagymestere, Bernstein, *A tükörfolyosóval* maga is ebbe az irányba fordult.

Hazai szerzőink sajnos ez évadban nem vonultak fel különösebb

értékszaporító gazdagságában. A történeti dráma területéről csak Surányi Miklós *Halhatatlan emberét* és MórícZ Zsigmond *Vadkanját* említhetjük. Amaz figyelemre méltó mű volt, de technikai fogyatkozásai miatt nem tarthatta magát sokáig színpadon, emez pedig nem adott igaz történeti levegőt s a belső drámaiságot összetévesztette a külső hangossággal.

Pedig a magyar történeti drámának nagy és nemes tradíciói vannak. Lehetetlen, hogy Katona József, Teleky László, Vörösmarty Mihály, Rákosi Jenő és Herceg Ferenc hagyományai ne találjanak folytatókra, ha színházaink, első sorban a Nemzeti Színház ez irányban ösztönző hatással volna. A forradalmak leviharzása után láttunk is egy-két jelentősebb megmozdulást, mely a közelmúlt tanulságaira, históriai analógiákat keresve, akarta megteremteni az új történeti drámát. Hevesi Sándor 1514-ének, Voinovich *Mohácsának* és *Rákóczijának*, Harsányi Kálmán *Ellákjának*, nem lett volna szabad folytatók nélkül maradnia. Az utolsó tízesztendőnek nagy históriai élményei hogyan nem ihletik íróinkat a történeti dráma felé? Ha valaha, most ismét igazak, *Wallenstein* prologusának szavai:

Jetzt darf die Kunst auf ihrer Schattensbühne
Auch höhern Flug versuchen, ja sie muss,
Soll nicht des Lebens Bühne sie beschämen.

De a mélyebb, magvasabb társadalmi dráma területén is nagy sivárságot látunk. Az egyetlen darab, amely merészebben markolt bele bizonyos modern lelki problémákba, Zilahy Lajos *Csillagokja* volt. Érdekes, hogy e dráma nem a maga legméltóbb helyén, a Nemzeti Színházban került színre, hanem a Vígszínházban, de még érdekesebb, hogy bár tisztességes sikere volt, a színház nem sokáig tartotta műsorán.

A magyar népszínműből Gárdonyi Gézától önálló életre szabadított parasztdráma területén, egy ígéretes tehetség lépett fel: Bibó Lajos a *Juss*-sal. E darab több hibája ellenére is, kétségtelenül erős, drámai talentumot mutat.

Ezek azonban sajnos, elszigetelt jelenségek voltak. Az utolsó három-

esztendőben annyira divatba jött vidékies-magyaros vígjátékok azonban tovább virágoztak. E darabokat — melyekben mintha Kisfaludy Károly vígjátékírói iskolája kelne új életre — magyaros levegő, üde hang, tartózkodó realizmus és napsugaras humor jellemzik. Ki tagadná, hogy mindezekre a magyar színpadnak szüksége van, s hogy e művek hatásának lelki feltételei és alapjai a magyar közönségben — hála Istennek! — mélyen gyökereznek? Mindamellett ilyen dús tenyészetükkel szemben némi aggodalmaink is vannak. Vajjon nem fogják-e el majd a levegőt egyéb, magasabb drámai törekvések elől? Vajjon közönségünknek irodalmi nevelése nem tenne-e szükségessé tartalmasabb alkotásokat is? a Nemzeti Színház igazgatója a télen a Pátria-klubban tartott előadásában nagy csodálkozásunkra éppen ezeket a darabokat jelölte meg, mint a magyar dráma fejlődésének irányára mutató mérföldköveket. Kellemesen lepett meg, hogy ilyen magyarosan gondolkodik, de mintha kissé túllőtt volna a célon. Hát nincsenek a magyar léleknek gazdagabb pompájú, több színben tarkálló virágai is, mint ezek a — különben üde — falusi növények? Vajjon ez a muskátliköltészet és befőtt-poézis kielégíthet-e tartósan egy differenciáltabb lelki életű — és amellet azért magyar! — közönséget?

Nem, nem! E kedves alkotásoknak igen is helyet kell adni az ország első színpadán, de irányukba kormányozni a fejlődést, megboeshathatatlanná tévedés és a magyar léleknek nagy lekicsinylése volna.

Ami a klasszikus darabok műsorán tartását és felújítását illeti, csak örülünk annak, hogy a Nemzeti Színház, a magyar dráma elfelejtett érdemes alkotásait színrehozta. Vörösmartyinak távally felújított *Cillei és Hunyadiakja* után Madách *Mózesének* előadása érdekes és érdemes vállalkozás volt. Várjuk a folytatást, és szemléljük, hogy a jövő év meg hozza többi értékes, régi drámánk felújítását is.

A külföldi klasszikusok tekintetében, még mindig bizonyos egyoldalú Shakespeare-kultuszt látunk.

Nagyon örvendetes, ha a Nemzeti Színház a nagy angol drámaírótól mentül több darabot akar műsoron tartani, de mellette nem volna szabad olyan ritkán játszani a görögöket, és annyira igazolhatatlanul elhanyagolni Corneillet, Racinet és Goethet. Vagy talán azért fázik a Nemzeti Színház ezeknek színrehozatalától, mert színészeinek egyoldalú játékszíla és darabok előadásakor menthetetlenül kiderülne? Ami már a Shakespeare-darabok előadásakor is néha kínosan viszsza, az valósággal elviselhetetlen lenne e még emelkedettebb játékszílust kívánó alkotásokban.

Mi azonban — nemesak a műsor köteles kiegészítése miatt, — hanem éppen színészeink változatosabbá illóztatása érdekében is szükségesnek tartanók e feszebb formájú, e valóságtávolabb ábrázolású, e kimértebb páthoszu daraboknak színrehozatalát. Egy-két nem-sikerült kísérlet után gondolkozóbb színészeink bizonyosan rájónnének arra, ami előtt így behúnyják szemüket, hogy más játékszílus is van, mint amit ők kényelmes megállapodottságukban egyedül lehetségesnek tartanak.

A Nemzeti Színház működésével kapcsolatban még csak egy szót, a Kamara színházról. E fajta vállalkozásra okvetlenül szükség van, csak az a kívánságunk volna, hogy az itt játszott darabok valóban kamara-darabok legyenek. Olyanok, amelyek a maguk szubtilis finomságaival csak intim nézőtér számára vannak alkotva, s amelyek nagyobb közönség előtt hatásukat veszítik. Az idén játszott darabok legnagyobb része azonban éppen olyan hatással színre kerülhetett volna, — aminthogy színre is került — a Nemzeti Színházban is. Így aztán a Kamara a Nemzetinek csak afféle leterhelő mellék-intézete volt, semmint önálló művészi életet élő vállalkozás. Éppen ezért színészeink sem tudtak teljesen hozzászokni az ide szükséges színjátszó módorhoz. Sok szépet produkáltak, de legtöbbször azt hitte, hogy mihelyt halkabban beszél, már tökéletes kamaraszínész. Reméljük, hogy a kamara-előadásoknak kilátásba helye-

zett új és megfelelőbb otthonában stílusosabb játékot és kamaraszerűbb darabokat fogunk látni.

Az Iparművészeti Társulat jubiláris kiállításának egyik része a *színpadművészeti* gyűjtemény. Ötletet alkalmasint a múlt őszi bécsi színháztörténeti kiállítás adott hozzá, melynek széles kereteivel azonban távolról sem mérkőzhetik. Az anyag meglepően csekélyszámú kiállítási darabból van összeállítva, s a magyar díszletezésnek alig pár évtizedét mutatja be. Az is nagy hiba volt, hogy nem mindegyik tervező művésznk kapott meghívót.

A kiállítás azonban még e szegényessége mellett is mutat egy-két jellemzőbb törekvést és egy-két ismertetésre érdemes tervet. A naturalista színpadnak már elvirágozott korszakát Kémény Jenő dekorációs tervei képviselik. Legjelentősebb közülük Herczeg Ferenc *Balaton* regéjéhez készített modellje, mely — bár még naturalista alkotás — mégis a magyar színpadművészetben jelentős lépés. E tervezetben már szakít Kémény a kulisszától és szuffitától tagolt harmonikaszerű szintérrel. A színpad díszletelemei úgy vannak elhelyezve, a horizont-függöny úgy kerekbe hajlítva, hogy a néző jobbra is, balra is, és a magasságba is messzenyúló perspektívát kap. A díszletezés e fajtájának hozzánk való bevezetése Kémény érdeme.

Egy lépéssel tovább megy a fejlődésben ifj. Oláh Gusztáv. Apróbb színfoltok helyett nagyobb összefoglalásokra törekszik, s a naturalista kicsinyeskedés helyett egységesebb és impozansabb benyomásra. E kiállításon bemutatott legszebb művei a Nemzeti Színház Shakespeare-előadásaihoz készített vázlati. *Az ember tragédiájának* dekorációs tervei kissé egyenletlen értékűek.

Nagyon ötletes Málnai Bélának, a vígszínházban tavaly előadott *Nagy Katalin*hoz készített terve. A négy rövid képből álló darabnak díszletváza (két oldalajtó és hátul három körív) állandóan a színpadon marad, csak a közéjük tolt bútordarabok, s a háttérfüggöny változik, s

az eredmény minden esetben teljesen újszerű képhatás.

A többi kiállított darab közül legszembek Bajza Benedeknek tervei egy magyar romantikus színház számára. Fantasztikus színeikkel és gyönyörű fényhatásaikkal megkapóak a *János vitéz*hez készített vázlatai. — Bortnyik Sándornak érdekes, de túlzott furcaságú tervei is itt vannak, melyeket a *Zöld számár* színház számára készített.

E kiállítás legmodernebb színpadtervezője és reformátora a Párisban élő magyar festő, Medgyes László. Egy új színpadtípust mutat itt be fotografiákban, mely szkematikus építészeti elemekből (oszlop, lépcső stb.) tevődnek össze, s az elemek különböző kombinációja által az elrendezés, a színpadi kép végzetlen sokféleségének adna lehetőséget.

A színpadi dekorációs törekvések anyagát ezzel ki is meritettük. Ha még Faragó Géának és Bánffy Miklós grófnak kosztümterveit megemlíjtük, akkor a kiállításból úgyszólván minden szóra érdemest felsoroltunk.

A magyar színpadfejlődés történeti bemutatásának és a jövő formáit is befolyásoló kiállításnak még csak ezután a félénk és kezdetleges gyűjtemény után kellene létrejönnie.

Galamb Sándor.

Magyarok Párizsban. Talán valóban úgy van: a keleti puszták gyermekeinek kalandos ösztöne van a magyar vérében; valami érzékies erejű, nyugtalanító vágyakozás, mely mágneses erővel taszítja Nyugatra új, ismeretlen élményeket ígérő kultúrája, csodálatos gazdagságokat rejtő városai felé. Egyéb, gazdasági erőknél kívül talán ez is vezethette mai történelmi helyére, honnan nem egyszer messze portyázásokra küldte kémlelő csapatait, majd később, békésebb életviszonyok között, betűvető embereit. Keleti, északi és déli szomszédainál hamarabb indulnak el deákjai Nyugatra országútján a „szent tudomány” békés zsákmányolására, s a nagy egyetemek azokénál előbb, már az első magyar századokban megtanulják a hungarus nevet. Ez a misztikus sejtelmekkel és intellektuális nyugtalansággal teli vágyakozás-erjesztő kovásza marad művelődésé-

nek, s minden időben számos fiát viszi külföldre tapasztalatot gyűjteni és világot látni.

Franciaország jókor belekerül külföldi érdeklődésünkbe. A betelepített francia szerzetesek s az uralkodók házassági viszonyai is nagy mértékben elősegítették ezt, s volt idő, midőn diákjaink az olasz, német és holland egyeteméről is mind a francia kultúra s a párizsi univerzitás felé tódultak. Később az erdélyi fejedelemség politikai kapcsolatai révén még közelebb került hozzánk, a XVIII. századvégi irodalmi és nemzeti megújulásunk óta pedig az az ország lett művelődésünk számára, hová más országnál szívesebben és gyakrabban járt legkülönbjeink vágya. A francia forradalomtól kezdve a hármás forradalmi jelszó szuggesztívója s a szabadság honának illúziója is erősebben hatott, s a múlt század első felének nemzedéke már a többi nemzetnél elhatározóbban érezte ennek vonzását.

Úgy hisszük, nem volt haszontalan emlékezetünkbe idézni e tényeket, s gyökereire visszautalni annak a francia-rajongásnak, melyet a századvég intellektueljeitől drága és halálos örökségbe kapott az Ady—Babits—Szabó Dezső generáció, s tőle, mindent felülmúló élménnyé magasztalva, Párizs-ímádsáássá szűkítve, a mai nemzedék.

Mert a könyv, színház és könnyű zene nemcsak a fővárosi, de a vidéki, vérben tisztább, ellenállóbbnak tartott magyarság lelkébe is belegyökerezettette a misztikus legendát, mely mámoros élmények romantikus színeivel festette elé a Szajna-parti város csodálatosan megnőtt alakját. Különösen a béke utolsó éveiben volt kóros a jelenlét, de most is megvan; ifjak és öregebbek, nemesebb gondolkodású polgár-, iparos- és munkásaladok gyermekei is azzal a beteges rajongással szövik álmaikat Párizsról, mely az érzékeiken keresztül minden szépet belelát a tündérváros képebe, előre elítélve és elátkozva az itthoni elmaradottságot. Aki a Gare de l'Est-re érkezés előtti órákban végig beszélget a gyorsvonat magyar utasaival, megdöbbenve tapasztalja, hogy a fővárosi nemzetközi, jöltájékozott és biztos címre